

Maria Witkowska-Gutkowska

O STAROPOLSKICH CZASOWNIKOWYCH DUBLETACH PREFIKSALNYCH I ICH WSPÓŁCZESNYCH ODPOWIEDNIKACH W POLSZCZYŹNIE OGÓLNEJ

Czytając teksty staropolskie lub przeglądając nawet pobieżnie *Słownik staropolski*, można zauważyć, że do końca XV w. wiele czasowników występowało z innymi prefiksami niż we współczesnym języku ogólnym, np.: *wzjechać* 'przybyć': *Zatim Baza ... wziaw do zemye ludowi y vzdalal wisokosc BZ III Reg 15, 17 SStp*.

Przy dokładniejszej analizie widać, że zasób czasowników prefiksalnych odnotowanych w tekstach staropolskich obfitował w dublety słowotwórcze. Za czasownikowe dublety słowotwórcze uznaję takie formacje, które zostały utworzone od tej samej podstawy słowotwórczej, ale za pomocą różnych formantów, mające takie samo znaczenie leksykalne i taką samą konotację składniową.

Bogactwo dubletów słowotwórczych świadczy o redundancji w systemie językowym. Autorki *Kultury języka polskiego* stwierdzają, że „redundancja systemowa bywa zjawiskiem w pewnym okresie ustabilizowanym, ale historycznie przejawia tendencję do zaniku. [...] dublety (słowotwórcze) albo się różnicują znaczeniowo i utrwalają w swoistej sferze funkcjonowania, albo jeden z nich wychodzi z obiegu”¹.

Staropolski obraz dubletów prefiksalnych, poświadczony w tekstach, jest bardziej skomplikowany, ponieważ obok par derywatów, np.: *wzjechać* – *przyjechać* 'przybyć dokąś', występują ciągi słowotwórcze, np.: *wzwieść* – *zwieść* – *przywieść* – *powieść* 'przeprowadzić, ściągnąć coś na określone miejsce'.

Celem autorki artykułu jest przedstawienie wybranych staropolskich czasownikowych dubletów prefiksalnych i wskazanie ich dzisiejszych odpowiedników.

¹ D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz, *Kultura języka polskiego*, t. II, Warszawa 1982, s. 69.

Za współczesny odpowiednik dubletów staropolskich uznaję taki czasownik, który jest zbudowany na tej samej podstawie słotwórczej, ma takie samo znaczenie jak dublety staropolskie i taką samą konotację składniową. Należy jednak pamiętać o tym, że w ciągu wieków zmieniała się łączliwość leksykalna wyrazów. Współcześnie czasownik identyczny formalnie i mający tak samo zdefiniowane znaczenie słownikowe często różni się od staropolskiego verbum możliwością występowania w takich samych kontekstach. Zjawisko to ilustrują dublety prefiksalne, np.: *pożyczyć* – *użyczyć* 'dać, udzielić czegoś': *pożyczyć*: Szth/w/orzyczyel wszego szthworzenya *poszyczyl* my takyey moczy, bych morzyla ve thnye y w nocy De morte w. 160 SS^{tp}; *użyczyć*: Wiekuyski, nam, boze, twego szmylowanya *vziczi*, pomoci, gymisz pomoczamy y angelskich *vziczil* ies nye przestacz pomocj MW 128 a SS^{tp}. Odpowiednikiem obu staropolskich verbów jest współczesny czasownik *użyczyć*, który zmienił łączliwość leksykalną. Dziś można *użyczyć* np. *laski*, *poparcia*, *gościny* itp., natomiast połączenie *użyczyć zmiłowania* przekracza współczesną normę językową.

W artykule tym próbuję również wskazać, jakie zjawiska językowe przyczyniły się do usunięcia z zasobu leksykalnego staropolskich czasownikowych dubletów prefiksalnych, które występowały z innymi przedrostkami niż ich współczesny odpowiednik.

Do analizy wybrałam kilkanaście czasowników ruchu, odnotowanych w *Słowniku staropolskim*² i jego kartotece, których odpowiedniki we współczesnej polszczyźnie ogólnej występują z prefiksami *wy-* i *od-*, informującymi o ablatywnym kierunku przemieszczania się elementu lokalizowanego względem lokalizatora.

Materiał leksykalny zamieszczony w *Słowniku staropolskim* jest niejednorodny. Są tam wyrazy udokumentowane licznymi przykładami, w których przedstawiane hasło występuje w kontekstach polskich. Są również takie przypadki, kiedy redaktorzy *Słownika* mogą podać jeden przykład użycia, często tylko w kontekście łacińskim, niekiedy bardzo krótkim (wyraz łaciński i jego polski odpowiednik). W *Słowniku staropolskim* są również odnotowane takie czasowniki, które występują tylko w tekście jednego autora // tłumacza i ich występowanie nie jest potwierdzone w słownikach prezentujących słownictwo wieków późniejszych. Przedmiotem analizy dokonanej w tym artykule są czasowniki odnotowane w kontekście polskim.

Wszystkie analizowane czasowniki prefiksalne były w średniowiecznej polszczyźnie derywatami. Motywowały je verba bez prefiksu lub też czasowniki

² *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, t. I–X, Wrocław–Warszawa–Kraków 1953–1993.

mające taką samą podstawę słowotwórczą, ale inne znaczenie leksykalne i inny prefiks³.

Materiał prezentowany jest w następujący sposób: podstawa słowotwórcza dubletów czasownikowych, znaczenie leksykalne dla wszystkich verbów z tej grupy, przykłady użycia czasowników z poszczególnymi prefiksami, lokalizacja cytatów podawana za SS^{tp}, informacja o występowaniu danego czasownika w *Słowniku polszczyzny XVI wieku*, w *Słowniku języka polskiego* S. B. Lindego, w *Słowniku języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego⁴. Jeżeli *verbum* staropolskie pojawiło się tylko w jednym tekście, to odnotowuję ten fakt.

ANALIZA MATERIAŁU

I. Grupy dubletów staropolskich, których współczesnymi odpowiednikami są czasowniki z prefiksem *wy-*, informującym o ablatywnym kierunku akcji, przebiegającej w tej samej płaszczyźnie, związanej z przekroczeniem granicy lokalizatora w kierunku odśrodkowym.

Staropolskie czasowniki z podstawą słów. – *iść* ‘opuścić jakiś obiekt zamknięty idąc’: *zejść*: Poiow centurioni y przesylnę mōze ... y kazaly sydz krolyowy z domv bozego a gydż ... do krolyowa domv BZ II Par 23, 20 K (SL i SD nie notują tego znaczenia), *wzejść*: Ta sō ksyōszōta czeladzi ..., gisz sō wzeszly se mnō ... z Babylona BZ I Esdr 8,1 (SL i SD nie notują tego znaczenia), *pójść*: Szlyvthvy szye ..., gdy *poydzye* dvscha sz mego czyala Naw 68 (SL notuje o przykładami do końca XVIII w., SD i SJPSzym nie notują), *wyjść*: Bily synowy Noego, ges to *wiszly* s korabya, Sem, Cham a Iozophat BZ Gen 9, 18 (SL i SD notują). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest *verbum* *wyjść*.

Staropolskie czasowniki z podstawą słów. – *płynąć* ‘wydostać się na powierzchnię, wytrysnąć’: *wspływać*⁵: Promyeny wodne *wsplywali* s szemye, vmyōkczyōcz kaszdi pagorek szemsky BZ Gen 2, 6 (SL notuje z przykładami z XVI–XVII w., SD nie notuje), *wypłynąć*: Brzuch szye yemv (sc. *Judaszowi*)

³ Por. współczesne czasowniki: *doprząć*, *przyprzać* motywowane przez *zaprząć*, *wyprzać* np. konie.

⁴ *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. M. R. Mayenowa, t. I–XXII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1994; *Słownik języka polskiego* S. B. Lindego, t. I–VI, Lwów 1854–1960; *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa 1965–1969.

⁵ *Słownik staropolski* nie notuje czasownika dk *wspłynąć* ‘wytrysnąć, wypłynąć’. Można jednak przyjąć, że występował on w staropolszczyźnie, a ndk *wspływać* został od niego utworzony. Prefiks *wz-* w ndk *wspływać* również informował o ablatywnym kierunku akcji.

roskoczył y wypłynął yego vnatrze s nyego Rozm 762 (SL i SD notują). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest verbum *wypłynąć*.

Staropolskie czasowniki z podstawą słtwór. *-jechać* 'opuścić jakieś miejsce jadąc': *zjechać*: Yaco nye bila to czelądz Jarognewskego Jāna, czso nan Pyotr o nye szalował, ... any szø s grodu s Drayma *zgely*, any zasha wyachali 1426 Pozn nr 1229 (SL notuje z przykładami z XVI–XVII w., SD tego znaczenia nie notuje), *wyjechać*: Ysze Marcin *vyyal* s Przetoczna y yøl Micolaya 1405 Pozn nr 773 (SL i SD notują). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest verbum *wyjechać*.

II. Grupy dubletów staropolskich, których współczesnymi odpowiednikami są czasowniki z prefiksem *od-*, informującym o ablatywnym kierunku akcji, przebiegającej w tej samej płaszczyźnie, a rozpoczynającej się od zewnętrznej granicy lokalizatora.

Staropolskie czasowniki z podstawą słtwór. *-gnąć* 'zmusić do odejścia, odpędzić od kogoś, od czegoś': *wezgnąć*: Jakom ya lowczewi panā szandzyego gasschi oth szyeczi, przischewschy na pole, nye *wessgnāl* szyla gwalthe/m/anym mv groszył wyszywayancsi kv byczv 1469 ZapWarsz nr 2931 (w SStp przykłady użycia z dwóch tekstów, SL i SD nie notują), *zagnąć*: *Zagnalesz* ot nas nyeprziacyzela BZ Tob 8, 18 K (w SL przykłady z XVI–XVII w., ale tylko w postaci ndk *zaganiać* 'odpędzać', SD nie notuje tego znaczenia), *odegnąć*: Jaco mø *otegnal* oth mey roboti 1394 TPaw IV nr 4970 (SP XVI notuje, w SL brak przykładu użycia, SD notuje). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest verbum *odegnąć*.

Staropolskie czasowniki z podstawą słtwór. *-iść* 'oddalić się od kogoś, od czegoś': *pójść*: Marya vschlyschavschy to z vyelyka zalosczya od nyego *posla* Rozm 498 (SL notuje z przykładami do końca XVIII w., SD nie notuje tego znaczenia), *zejść*: Stalo syø to zle w twem lyvdu isze dzisz pokolenye geno *seszlo* od nas BZ Jud 21, 3 K (w SL przykłady z początku XVII w., w SD tylko frazeologizmy: *zejść z tego świata*, *zejść komuś z oczu*), *odejść*: *Odszedł* (sc. Jezus) od tych trzy apostołow MacDod 104 (SP XVI, SL, SD notują). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest verbum *odejść*.

Staropolskie czasowniki z podstawą słtwór. – *lecieć* 'oddalić się lecąc': *zalecieć*: Chrøst rozwoyol s/kr/zidle y *zalecyal* BZ Nan 3, 16 K (SL notuje z przykładem z XVI/XVII w., SD tego znaczenia nie notuje), *odlecieć*: *Odleciecz* auolare 1471 MPKJ V 23 (SP XVI, SL notują). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest verbum *odlecieć*.

Staropolskie czasowniki z podstawą słtwór. – *pędzić* 'oddalić, odegnąć': *opędzić*: Kto me przewedze asz do Ydumyge? Wszako ty, boszc, genze *opadzyl* yesz nas Fl 107, 12 (w SStp jest to jedyny przykład, SP XVI nie notuje, w SL przykład z początku XVII w. w postaci ndk *opędzać*, w SD

tylko przykłady ndk: *opędać komary, muchy*), *wspędać*⁶: Iesus wczynyl glosz rąkoma klascząc, yako kyedy chcą ptaky *wzpędzacz* Rozm 137 (w SStp jest to jedyny przykład, SL i SD nie notują tego czasownika), *zapędzić*: On myø ezenyl a ot mey gospodinyey dyabelstwo *zapędzil* a goy starsze obradowal BZ Tob 12, 3 (SL i SD nie notują tego znaczenia), *odpędzić*: *Odpadz* ode mnye, gospodnye, ducha prozney chwały Naw 110 (SP XVI, SL, SD notują). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest verbum *odpędzić*.

Staropolskie czasowniki z podstawą słtwór. – *trącić*: ‘odepchnąć, odsunąć’: *otrącić*: Wschystka roskosch czyelestną od szyebye byl *otrączył* Rozm 31 (w SStp przykłady z dwóch tekstów, SP XVI, SL i SD nie notują tego znaczenia), *wstrącić*: Vschytky rzeczy take ... moglby (sc. Iesus) vam wczynycz, by sbye chciał bronzycz, alecz sbye bronzycz nye chce, yedno na mały czass vass *wstraczycz*, abyście poznały, yze dobrovolnye ydze na mąką Rozm 629 (w SStp przykłady z dwóch tekstów, w SL przykłady z XVI–XVII w., SD nie notuje), *odtrącić*: Vstawiamy, aczby kto chciał o maszoboystwo kogo gabacz ..., tedy to ma czynycz do trzech lath, nysz wynyda ... od zabicza głowy. Aczlyby po trzech lyeczach chciał czynycz, tedi dawnoscz tho *odtrączy* Dział 47 (SP XVI, SL, SD notują). Dzisiejszym odpowiednikiem dubletów staropolskich jest verbum *odtrącić*.

Staropolskie czasowniki ruchu nazywające czynność o kierunku ablatywnym, związaną z przekroczeniem granicy lokalizatora w kierunku odśrodkowym, występowały z przedrostkami *wz-*, *z-*, *po-*, *wy-*.

Staropolskie *verba* nazywające akcję o kierunku ablatywnym, rozpoczynającą się od zewnętrznej granicy lokalizatora, występowały z prefiksami *wz-*, *z-*, *za-*, *po-*, *o-*, *od-*.

W polszczyźnie piętnastowiecznej czasowniki ruchu nazywające czynność o kierunku adlatywnym, przebiegającą w tej samej płaszczyźnie, w której znajdował się lokalizator, mogły być również tworzone przy użyciu prefiksów:

wz- (np. *wzjechać* ‘przybyć gdzieś jadąc’: *Wzial* gest Nechao ... ku bojowanyv do Cartamys BZ II Par 35, 20)

z- (*zwieść* ‘przyprowadzić, ściągnąć na określone miejsce’: *Wszedł* yest yezdeczky farao z wozmy y z panoszamy swoymy w morze, y *swyodł* na nye bog wody morske Puł Moys 14, 22 K)

za- (*zalecieć* ‘osiągnąć cel lecąc’: Kogokole para *szaleczala* oth tego szwyathego czala Aleksy 46 K)

po- (*pójść* ‘udać się gdzieś idąc’: *Wesrzod* dnow mogych *poydø do wrot pkelnych* FL Ez 1).

⁶ *Słownik staropolski* nie notuje czasownika *wspędzić* ‘zmusić do ucieczki’. Można jednak przyjąć, że *wspędać* zostało utworzone od dk *wspędzić*. Prefiks *wz-* w tym czasowniku również informował o ablatywnym kierunku akcji.

W staropolszczyźnie czasowniki ruchu o kierunku perlatywnym mogły być tworzone przy użyciu prefiksów:

o-//ob-, który informował o dookolnym kierunku akcji wokół lokalizatora, np. *ostąpić* 'otoczyć, osaczyć, okrążyć': Mężowye tego myasta *ostopyły* ge BZ Gen 19, 4

wz-, który informował o tym, że element lokalizowany przemieszczał się od jednego punktu do drugiego na danym obszarze, np. *wzlać* 'wpuścić płyn, przelać': Jaco ... saswał Marcin Kota o czso mu crziwdan vczinil, ysz pogrodki podnosl y wodan na yego dziedzinę *wslal* 1404 RtGn nr 110.

Ponieważ w polszczyźnie piętnastowiecznej przedrostki *wz-*, *za-*, *z-*, *po-* pełniły zarówno funkcję ablatywną, jak i adlatywną, a prefiksy *wz-* i *o-* ablatywną i perlatywną, ich znaczenia przestrzenne uległy neutralizacji. W wiekach późniejszych prefiksy *wz-*, *za-*, *po-*, *o-* przestały być wykorzystywane do tworzenia czasowników ruchu nazywających akcję ukierunkowaną ablatywnie, przebiegającą w tej samej płaszczyźnie, w której się ona rozpoczęła. Derywaty występujące z tymi przedrostkami zostały usunięte w naturalny sposób z zasobu leksykalnego polszczyzny.

We współczesnym języku ogólnym prefiks *wz-* w nielicznych derywatach informuje o adlatywnym kierunku akcji skierowanej ku górze, np.: *wzlecieć w niebo*, *wznieść rękę*; prefiks *za-* wskazuje adlatywny kierunek akcji, związanej z osiągnięciem lokalizatora, np.: *zajechać przed ganek*, *zapędzić krowy do obory*, *zagnać owce na pastwisko*; prefiks *po-* informuje o przemieszczeniu się elementu lokalizowanego w kierunku lokalizatora (bez jego osiągnięcia), np.: *popłynął do brzegu*, *pofrunął do lasu*; prefiks *o-//ob-* informuje o dookolnym kierunku akcji, np.: *obiet dom*, *opłynąć wzniesienie*, *obejść trawnik*.

Przedrostek *z-* zachował we współczesnym języku ogólnym znaczenie ablatywne w derywatach nazywających czynność:

a) opuszczenia jakiejś powierzchni przez element lokalizowany, np.: *zegnać gołębie z parapetu*, *zejść z boiska*, *zjechać z autostrady*

b) przemieszczenia się elementu lokalizowanego z góry na dół, np.: *zjechać ze szczytu na nartach*⁷.

W niektórych derywatach zachował również znaczenie adlatywne, np. *syn sprowadził lekarza do domu*, *zbiegli się do nas sąsiedzi*⁸.

Zachowanie tych przeciwnych funkcji znaczeniowych prefiksu *z-* spowodowało, że we współczesnym języku ogólnym występują antonimy mające identyczny skład fonemowy, np.: *zjechać z autostrady* – *zjechać do kogoś*

⁷ W staropolszczyźnie również informował o takim ukierunkowaniu akcji, np. *zejść* 'przemieścić się z góry na dół idąc': Wye mogø k vam *syndz*, abi syø dzalo nye myeszkało, gdisz bich szedl k vam BZ Neh 6,3.

⁸ Por. B. Kudra, *Wpływ przedrostków na łączliwość składniową czasowników ruchu*, Łódź 1993, s. 53–56.

w odwiedzin; *spędzić dzieci z jezdni* – *spędzić dzieci na boisko szkolne*. Występowanie takich antonimów sprawia, że ich znaczenia leksykalne, a także funkcję prefiksu *z-*, który je tworzy, precyzuje dopiero szerszy kontekst.

W polszczyźnie współczesnej do tworzenia czasowników ruchu, nazywających akcję oddalenia się elementu lokalizowanego od lokalizatora, są wykorzystywane przedrostki:

wy-, jeżeli akcja przebiega w tej samej płaszczyźnie, w której się rozpoczęła i wiąże się z przekroczeniem granicy lokalizatora w kierunku odśrodkowym, np.: *wybiec* (z domu), *wyjść* (z teatru), *wypłynąć* (z portu)

od-, jeżeli akcja przebiega w tej samej płaszczyźnie, a rozpoczęła się od zewnętrznej granicy lokalizatora, np.: *odbiec* (od torów), *odejść* (od budynku), *odpłynąć* (od brzegu).

Przedrostki *wy-* i *od-* były w staropolszczyźnie i dziś są również wyraziste znaczeniowo. Ich funkcja przestrzenna nie uległa neutralizacji. Tworzone przez nie czasowniki ruchu mogą wprowadzić przyłączać okoliczniki adlatywne, np. *wyjechał do Gdańska*, *odpłynął do Kanady*, ale zawsze informują o tym, że akcja przez nie nazywana polega na oddalaniu się elementu lokalizowanego od wyrażonego bądź „domyślnego” lokalizatora, np.: *wyjechał z Łodzi do Poznania*, *odjechał do Krakowa*⁹.

WYKAZ SKRÓTÓW CYTOWANYCH ZA SŁOWNIKIEM STAROPOLSKIM

Aleksy *Legenda o św. Aleksym*, [w:] S. Vrtel-Wierczyński, *Wybór tekstów staropolskich. Czasy najdawniejsze do r. 1543*.
Lwów 1930

BZ *Biblia szarospatacka. Podobizna kodeksu Biblioteki Ref. Gimnazjum w Szarospataku*, Wyd. L. Bernacki, Kraków 1930

Księgi biblijne:

I Esdr	Liber Esdrae
Gen	Liber genesis
Jud	Liber iudicum
Nah	Prophetia Nahum
Neh	Liber Nehemiae
II Par	Liber paralipomenon secundus
III Reg	Liber regum tertius
Tob	Liber Tobiae

⁹ *Ibidem*, s. 30–33, 50–53, 61.

- De morte *De morte prologus (Rozmowa mistrza Polikarpa ze śmiercią)*. Powtórne wyd. J. Rozwadowski, „Materiały i Prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie 1901, t. I, s. 181–196
- Dział *Tłumaczenia polskie statutów ziemskich. Kodeks Działyńskich*. I. Wyd. T. Piekosiński. Archiwum Komisji Prawniczej Collectanea ex Archivo Collegii Iuridici. Kraków 1895
- Fl *Psalterz floriański łacińsko-polsko-niemiecki*. Rękopis Biblioteki Narodowej w Warszawie, Wyd. R. Ganszyniec, W. Taszycki, S. Kubica pod red. L. Bernackiego. Lwów 1939
- MacDod *W. A. Maciejowski, Piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych aż do roku 1830. III Dopełnienia... Dodatki do piśmiennictwa polskiego ...* Warszawa 1852
- MPKJ V „Materiały i Prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie” 1912, t. V
- MW *Modlitwy Wacława. Zabytek języka polskiego z wieku XV... z dołączeniem gloss polskich ...* Powtórnie wydał L. Malinowski, Kraków 1887
- Naw *Książeczka do nabożeństwa Jadwigi księżniczki polskiej*. Powtórnie wydał S. Motty. Poznań 1875
- Pozn *Wielkopolskie rotę sądowe XIV–XV wieku, T. I. Rotę poznańskie*. Zebrali i opracowali M. Kowalkiewicz i W. Kuraszkiewicz. Poznań 1959
- Puł *Psalterz puławski*. Wyd. S. Słoński, Warszawa 1916
- Rozm *Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa*. Z rękopisu grecko-katolickiego kapituły przemyskiej wyd. A. Brückner. Kraków 1907
- RtGn *Wielkopolskie rotę sądowe XIV–XV wieku. T. V. Rotę gnieźnieńskie*. Zebrali i opracowali M. Kowalkiewicz i W. Kuraszkiewicz. Wrocław 1981
- TPaw IV *Teki A. Pawińskiego*. Warszawa 1897 i nn. *Księgi sądowe łączyste od 1385 do 1419*
- ZapWarsz *Zapiski i rotę polskie XV–XVI wieku z ksiąg sądowych ziem warszawskiej*. Wyd. W. Kuraszkiewicz i A. Wolff. Kraków 1950.

INNE SKRÓTY

- K *Kartoteka Słownika staropolskiego*
- ac. *scilicet*
- SD *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa 1965–1969

SJPSzym	<i>Słownik języka polskiego</i> , red. M. Szymczak, t. I–III, Warszawa 1978–1981
słtwór.	słowotwórcza
SL	<i>Słownik języka polskiego</i> S. B. Lindego, t. I–VI, Lwów 1854–1860
BP XVI	<i>Słownik polszczyzny XVI wieku</i> , red. M. R. Mayenowa, t. I–XXII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1994
SStp	<i>Słownik staropolski</i> , red. S. Urbańczyk, t. I–X, Wrocław–Warszawa–Kraków 1953–1992

Мария Вутковска-Гутковска

О СТАРОПОЛЬСКИХ ГЛАГОЛЬНЫХ ПРЕФИКСАЛЬНЫХ ДУБЛЕТАХ И ИХ СОВРЕМЕННЫХ СООТВЕТСТВИЯХ В ОБЩЕЛИТЕРАТУРНОМ ПОЛЬСКОМ ЯЗЫКЕ

В словарном составе пятнадцативекового польского языка глагольные префиксальные дублеты применялись намного чаще, чем в современном общелитературном польском языке, нпр.: *wzjechać* – *przyjechać* „przybyć dokądś” („прибыть куда-то”).

В статье анализировались префиксальные глаголы, которые в современном общелитературном польском языке выступают с префиксами *wu-* и *od-*, информирующими о аблативном направлении перемещения локализованного элемента по отношению к локализатору.

Старопольские слова, называющие действие, направленное аблативно, связанное с перешагиванием границы локализатора по направлению от центра, выступали с префиксами *wz-*, *z-*, *po-*, *wu-*, а глаголы, называющие действие, направленное также, но начинающееся от внешней границы локализатора, применялись с префиксами *wz-*, *z-*, *za-*, *po-*, *o-*, *od-*.

Так как в средневековом польском языке префиксы *wz-*, *za-*, *z-*, *po-* имели так аблативное, как и аблативное значение, а префиксы *-wz-* и *o-* значение аблативное и перлативное, их пространственные функции подверглись нейтрализации. В позднейшие века префиксы *wz-*, *za-*, *po-*, *o-* перестали использоваться в процессе построения глаголов движения, называющих аблативно направленное действие.

В современном польском языке для образования глаголов, называющих действие отстранения локализованного элемента от локализатора используется префиксы *wu-*, и *od-* так, как они семантически выразительны и не подверглись семантической нейтрализации.